

ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ЙОГО РОЗВИТКУ

Я. Янишин, к. е. н., доцент,
І. Лаврів, к. е. н., ст. викладач,
М. Сторонський, ст. викладач
Львівський національний аграрний університет

© Я. Янишин, І. Лаврів, М. Сторонський, 2017

Янишин Я., Лаврів І., Сторонський М. Прогнозування експортного потенціалу аграрних підприємств Львівської області та визначення напрямів його розвитку

На основі статистичних даних спрогнозовано обсяги експорту та імпорту сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами Львівської області. У результаті аналізу динаміки обсягу експорту сільськогосподарської продукції за досліджуваній період встановлено, що цей показник має тенденцію до збільшення. Спрогнозовано, що зростання експорту відбуватиметься, однак для виконання такого сценарію необхідна постійна підтримка позитивних тенденцій. За результатами проведеного прогнозування запропоновано варіанти розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств, націлені на визначення напрямів розвитку як експортної діяльності, так і загалом розвитку підприємництва. Визначено, що горизонтальний варіант розвитку експортного потенціалу орієнтований на поглиблення спеціалізації області, вертикальний – передбачає організацію нових або об'єднання вже існуючих технологічно взаємопов'язаних виробництв, а диверсифікований – об'єднання різнорідних виробництв в єдину виробничу систему. Визначено, що всі запропоновані варіанти мають бути спрямовані на освоєння європейського ринку. Зазначено, що для повноцінної інтеграції в європейський простір аграрний сектор економіки України має досягти високого рівня організації сільськогосподарського виробництва, який відповідав би сучасним світовим і європейським вимогам. З метою досягнення цієї мети визначено основні пріоритетні напрями розвитку.

Ключові слова: експортний потенціал, сільське господарство, аграрний сектор, аграрне підприємство, розвиток сільського господарства, націлювання експорту, європейські ринки.

Yanyshyn Ya., Lavriv I., Storonsky M. Forecasting of export potential of agrarian enterprises of Lviv region and determination of directions of its development

On the basis of statistical data, the volume of export and import of agricultural products by agrarian enterprises of Lviv region was forecast. As a result of the analysis of the dynamics of exports of agricultural products for the period under investigation, it has been established that this indicator tends to increase. Was projected that export growth will take place, but the implementation of such a scenario requires constant support for positive trends. Based on the results of the conducted forecasting, variants of development of export potential of agrarian enterprises are proposed for defining directions of development of both export activity of agrarian enterprises and general development of their entrepreneurship. Were determined that the horizontal variant of the development of export potential is aimed at deepening the specialization of the region, the vertical option involves the organization of new or association of existing technologically interconnected productions, and diversified – the unification of heterogeneous production into a single production system. Was determined that all proposed variants should be directed to the development of the European market. It is noted that in order to fully integrate into the European space, the agrarian sector of Ukraine's economy should achieve a high level of organization of agricultural production that would meet modern world and European requirements. In order to achieve this goal, the main priority directions of development.

Key words: export potential, agriculture, agrarian sector, agrarian enterprise, agricultural development, export growth, European markets.

Янишин Я., Лаврів І., Сторонський М. Прогнозування експортного потенціала аграрних підприємств Львівської області і визначення напрямків його розвитку

На основі статистических даних спрогнозовано об'єми експорту і імпорту сільськогосподарської продукції аграрними підприємствами Львівської області. В результаті аналізу динаміки об'єму експорту сільськогосподарської продукції за досліджувані періоди встановлено, що цей показник має тенденцію до збільшення. Дан прогноз, що зростання експорту буде відбуватися, однак для виконання такого сценарію необхідна постійна підтримка позитивних тенденцій. По результатах проведеного прогнозування запропоновано варіанти розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств, націлені на визначення напрямків розвитку як експортної діяльності, так і в цілому розвитку підприємства. Визначено, що горизонтальний варіант розвитку експортного потенціалу орієнтований на поглиблення спеціалізації області, вертикальний – передбачає організацію нових або об'єднання вже існуючих технологічно пов'язаних виробництв, а диверсифікований – об'єднання різних виробництв в єдину виробничу систему. Визначено, що всі запропоновані варіанти повинні бути спрямовані на освоєння європейського ринку. Відзначено, що для повноцінної інтеграції в європейське простір аграрний сектор України повинен досягти високого рівня організації сільськогосподарського виробництва, який відповідає сучасним міжнародним і європейським вимогам. Для досягнення цієї мети визначено основні пріоритетні напрямки розвитку.

Ключові слова: експортний потенціал, сільське господарство, аграрний сектор, аграрне підприємство, розвиток сільського господарства, збільшення експорту, європейські ринки.

Постановка проблеми. У сучасних умовах до пріоритетних напрямків розвитку національного господарства нашої країни, у тому числі аграрного сектору економіки, належать активізація зовнішньоекономічної діяльності, розвиток взаємовигідних відносин із зарубіжними партнерами на основі нарощування експортного потенціалу. Оскільки зовнішня політика держави спрямована на євроінтеграційні процеси та вихід українських виробників на ринок країн Євросоюзу, нарощування експортного потенціалу можливе за рахунок модернізації виробництва та адаптації стандартів якості до вимог країн – імпортерів відповідних видів продукції. Водночас вивчення потребує сучасний рівень експортного потенціалу аграрних підприємств та прогнозування його розвитку. Ці аспекти й зумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику діяльності сільськогосподарських підприємств на зовнішньому ринку, зокрема формування та нарощування їхнього експортного потенціалу вивчає чимала кількість вітчизняних і зарубіжних учених. Так, Крушницька (2001), Мельник (2008), Шелест (2010) досліджують проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств, доводять необхідність нарощування експортного потенціалу та аналізують основні чинники впливу на його формування. Науковці Дергачова (2006), Михайлова (2013), Сенишин (2014) присвяти-

ли свої праці прогностичним методам оцінки експортного потенціалу аграрних підприємств. Водночас аналіз доробку вчених дає підстави стверджувати, що не повною мірою досліджено напрями розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств на основі розрахунку його прогностичних значень.

Постановка завдання. Основне завдання нашого дослідження – розрахунок прогностичних значень експортного потенціалу аграрних підприємств Львівської області та визначення напрямків його розвитку.

Методика дослідження та матеріали. У ході обґрунтування теоретичних основ дослідження використано методи абстрагування, порівняння, аналізу та синтезу; економіко-статистичні методи – для прогнозування обсягів експорту та імпорту сільськогосподарської продукції; графічний метод і метод таблиць – для візуалізації результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу. У здійсненні стратегічного планування прогноз є необхідним етапом, адже без очікуваного сценарію розвитку неможливо знати, які заходи необхідно вживати. За допомогою прогнозу стає можливим окреслення контурів та розрахунок очікуваних результатів економічного розвитку в плановому періоді на основі проведення аналізу даних звітного періоду й очікуваних тенденцій у галузі сільського господарства й зовнішньоекономічної діяльності.

подарства й зовнішньоекономічної діяльності.

Для прогнозування розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств Львівської області на підставі існуючих даних експорту

та імпорту сільськогосподарської продукції (2011–2015 рр.) за допомогою економіко-математичних моделей побудуємо лінію тренду та розрахуємо прогнозні значення експорту (рис. 1).

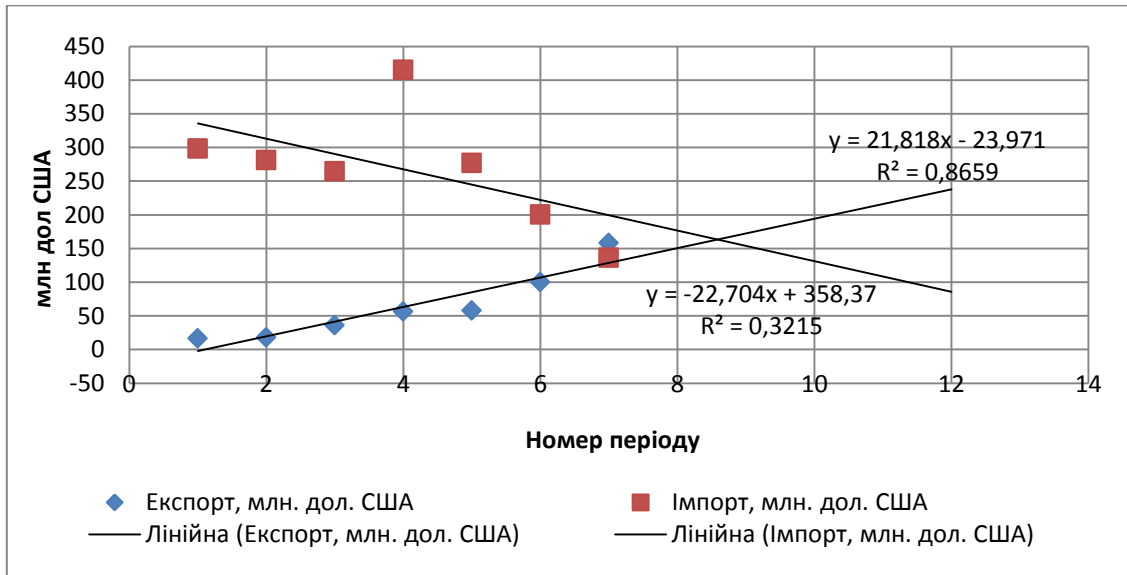

Рис. 1. Динаміка зміни експорту та імпорту сільськогосподарської продукції (період 1–7 – фактичні дані; період 8–12 – прогноз), млн дол. США*.

*Джерело: розраховано авторами за даними (Зовнішня торгівля ..., 2016).

Лінійна пряма, яка була використана у нашому дослідженні, описується рівнянням:

$$y = kx + b, \quad (1)$$

де x – незалежна змінна (у нас – період часу); k і b – обчислювані параметри прямої (параметр k визначає нахил прямої; b – точку перетину з віссю Y).

Лінійна (арифметична) апроксимація – це пряма лінія, яка найкращим чином описує набір даних. Її зазвичай використовують, коли точки даних розміщені близько до прямої (Сенишин, 2014).

У табл. 1 наведено вихідні та прогнозні значення експорту й імпорту сільськогосподарської продукції з урахуванням коефіцієнта детермінації.

Передбачено, що до 2020 р. порівняно з 2015 р. обсяг експорту зросте в півтора рази. Коефіцієнт детермінації 0,87 засвідчує високу ймовірність здійснення цього прогнозу. Прогноз імпорту сільськогосподарської продукції через помітні коливання його обсягів здійснити складніше. Останніми роками через девальвацію гривні намітилася тенденція до його зменшення.

Для того щоб обсяги експорту зростали, необхідно постійно збільшувати виробництво якісної сільськогосподарської продукції та шукати нові ринки збуту чи збільшувати частку продажу на вже освоєних.

Важливим моментом у прогнозуванні експортного потенціалу аграрних підприємств є визначення перспективних ринків збуту та оцінка фактичної експортної діяльності аграрних підприємств на цих ринках.

Результати попередніх досліджень показали, що найперспективнішими зарубіжними ринками збуту сільськогосподарської продукції для аграрних підприємств Львівської області є ринки країн ЄС.

Зазначимо, що впродовж п'яти років відбулося зростання експорту у країни ЄС більш ніж удвічі за рахунок збільшення обсягів експорту продукції рослинництва. Обсяги експорту продукції тваринництва, навпаки, зменшилися на 35,2%. Стосовно скорочення обсягів експорту тваринницької продукції, то тут є дві основні причини: зменшення обсягів її виробництва та ветеринарні обмеження щодо її експорту.

Таблиця 1

Вихідні та прогнозні значення експорту й імпорту сільськогосподарської продукції у Львівській області (2009–2015 рр. – фактичні дані, 2016–2020 рр. – прогноз), млн дол. США *

Рік	Експорт	Рівняння регресії	R^2	Імпорт	Рівняння регресії	R^2
2009	16,5	$y = 21,818x - 23,971$	0,87	298,3	$y = -22,704x + 358,37$	0,32
2010	17,9			281,2		
2011	36,2			264,5		
2012	56,3			415,5		
2013	58,0			276,9		
2014	100,2			200,3		
2015	158,0			136,2		
2016	150,6			176,7		
2017	172,4			154,0		
2018	194,2			131,3		
2019	216,0			108,6		
2020	237,8			85,9		

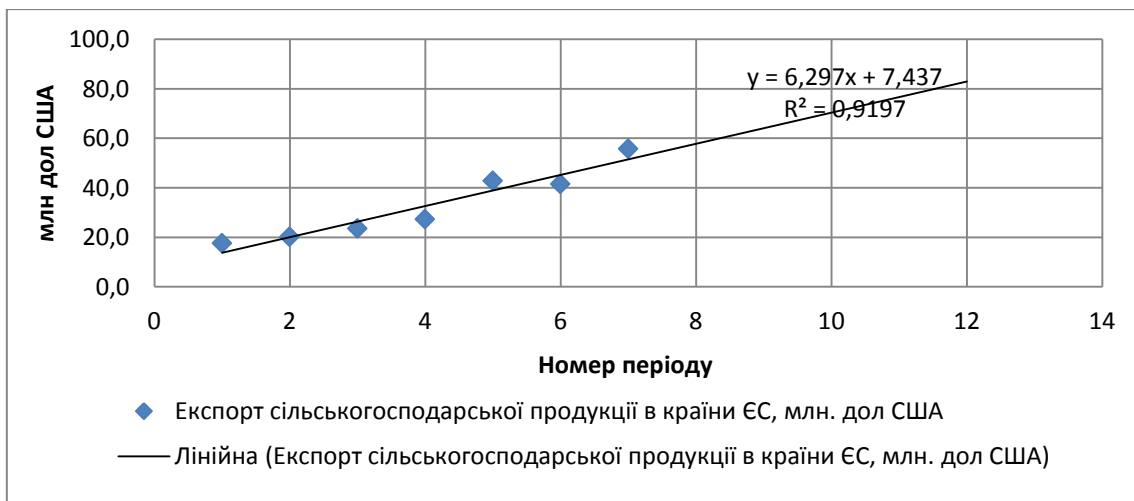
*Джерело: розраховано авторами за даними (Зовнішня торгівля ..., 2016).

На нашу думку, доцільно спрогнозувати подальший сценарій здійснення експорту сільськогосподарської продукції з Львівської області до країн ЄС.

Для прогнозування було використано лінію тренду. Отримані результати прогнозу експорту сільськогосподарської продукції

підприємцями Львівської області до країн ЄС показано на рис. 2.

Як бачимо, упродовж наступних п'яти років мають зрости обсяги експорту сільськогосподарської продукції до країн ЄС. Коефіцієнт детермінації є достатньо високим, що засвідчує ймовірність здійснення прогнозу.

Рис. 2. Прогнозні значення експорту сільськогосподарської продукції підприємцями Львівської області до країн ЄС (період 1–7 – фактичні дані; період 8–12 – прогноз), млн дол. США*.

*Джерело: розраховано авторами за даними (Зовнішня торгівля ..., 2016).

За результатами прогнозування, у 2020 р. експорт продукції до країн ЄС мав би становити 83 млн дол. США, що на 49,0% більше, ніж у 2015 р. (табл. 2). Такий сценарій є достатньо оптимістичним і має високу ймовір-

ність здійснення. Виконання такого сценарію також можливе за рахунок переваг, яких набули виробники та продавці сільськогосподарської продукції від Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Таблиця 2

Вихідні та прогнозні значення експорту сільськогосподарської продукції підприємствами Львівської області до країн ЄС (2009–2015 рр. – фактичні дані, 2016–2020 рр. – прогноз), млн дол. США*

Рік	Експорт	Рівняння регресії	R ²
2009	17,5	$y = 6,297x + 7,437$	0,92
2010	20,2		
2011	23,5		
2012	27,3		
2013	42,8		
2014	41,4		
2015	55,7		
2016	57,8		
2017	64,1		
2018	70,4		
2019	76,7		
2020	83,0		

*Джерело: розраховано авторами за даними (Зовнішня торгівля ..., 2016).

Основною перевагою є часткове усунення нерівності умов торгівлі між ЄС та Україною, які проявилися після вступу України до СОТ. Усунення нерівності умов здійснюється завдяки:

- скасуванню мита в рамках тарифних квот для сільськогосподарських товарів;
- відміні експортних субсидій на сільськогосподарську продукцію для підприємців ЄС при експорті в Україну;
- наданню українській стороні права на використання додаткових умов торгівлі та захисних заходів (Щодо угоди...).

На ринку рослинницької продукції маємо запровадження квот на експорт зернових культур у країни ЄС за нульовою ставкою ввізного мита. Проте збільшення експорту української сільськогосподарської продукції на ринки країн ЄС гальмуватиметься через невеликий обсяг імпорتنих тарифних квот для безмитного ввезення вітчизняної сільськогосподарської продукції в країни ЄС та неспроможність більшості вітчизняних сільськогосподарських виробників на сьогодні відповідати техніч-

ним, санітарним, фітосанітарним умовам експорту продукції на ринки ЄС.

У результаті зростання імпорту з ЄС існує висока ймовірність послаблення конкурентоспроможності вітчизняних виробників м'яса та м'ясних продуктів, молока, овочів і фруктів.

Загалом Україна та зокрема Львівська область мають великий експортний потенціал аграрного сектору, але не можуть його реалізувати. Це можна пояснити тим, що українські сільськогосподарські виробники зіштовхнулися з надмірно жорстким рівнем конкуренції на міжнародних ринках.

Збереження тенденції збільшення обсягу експорту сільськогосподарської продукції до країн ЄС можливе в разі трьох варіантів розвитку експортоорієнтованого підприємництва, які зможуть забезпечити стабільний рівень розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств у контексті євроінтеграції (рис. 3).

Наведені варіанти розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств націлені на

визначення напрямів розвитку як експортної діяльності аграрних підприємств, так і загалом розвитку їхнього підприємництва.

Львівська область має можливості для розвитку сільського господарства, однак основну частку продукції виробляють господарства населення. Горизонтальний варіант розвит-

ку націлений на поглиблення спеціалізації області на виробництві продукції, для якого вже сьогодні є ресурси. Зокрема, доцільним є вирощування плодово-ягідних та овочевих культур, попит на які є достатньо високим як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

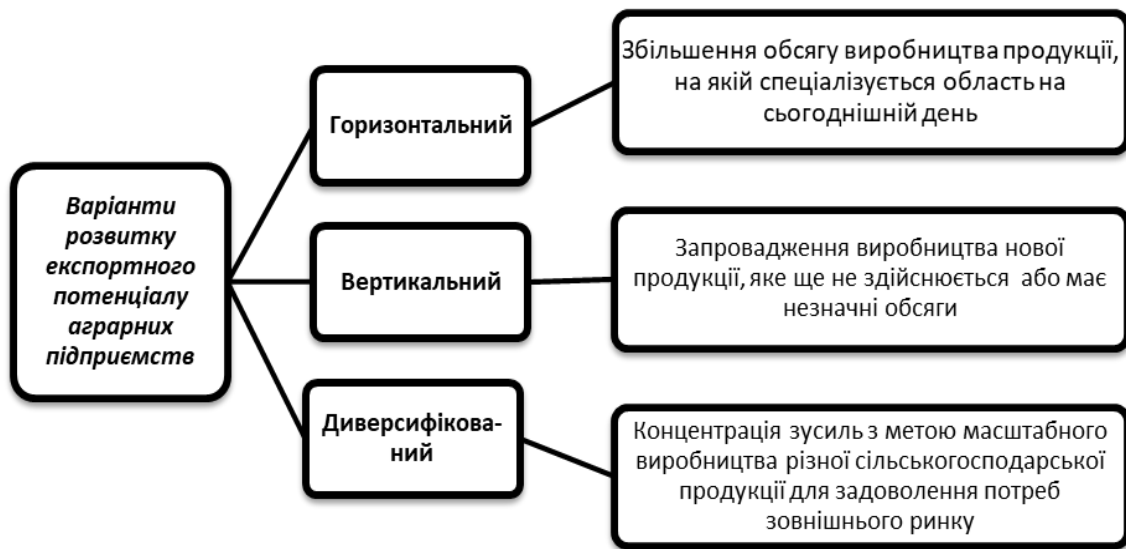

Рис. 3. Варіанти розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств у контексті євроінтеграції*.

*Джерело: розробка І. Лаврів.

Вертикальний варіант розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств передбачає організацію нових або об'єднання вже існуючих технологічно взаємопов'язаних виробництв. Його можна втілити у виробництві нішевих культур, за якими не заповнені експортні квоти, а саме часнику та цукрової кукурудзи. На сьогодні експорт кукурудзи здійснюють переважно для фуражних і технічних цілей. Переорієнтація на виробництво цукрової кукурудзи може стати перспективним напрямом розвитку експортної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Оскільки попит на часник у країнах Європи є достатньо високим і стабільним, а крупнотоварне виробництво цієї культури на сьогодні не здійснюється, то перспективним є об'єднання дрібних і середніх аграрних товаровиробників для спільного вирощування. Така організація виробництва дасть змогу

об'єднувати врожаї у великі партії для експорту.

Диверсифікований варіант розвитку експортного потенціалу може втілюватися завдяки вивченню потреб зовнішнього ринку та об'єднанню різнорідних виробництв в єдину виробничу систему. До такого варіанта ми можемо віднести виробництво органічної сільськогосподарської продукції. Ця думка аргументована у праці Костирка та Гром'як (2013). Така диверсифікація виробництва дасть змогу завоювати стабільну частку зовнішнього ринку, оскільки органічна продукція набуває все більшої популярності.

Для повноцінної інтеграції в європейський простір аграрний сектор економіки України має досягти високого рівня організації сільськогосподарського виробництва, який відповідав би сучасним світовим і європейським вимогам, і водночас зберегти й посилити власну ідентичність. Зокрема, вчені Зеліс-

ко та Крупа (2013) зазначають, що для розвитку зовнішньоторговельних перспектив АПК України слід продовжити дослідження механізмів державного управління щодо впровадження європейської моделі забезпечення якості та безпеки продовольства.

Водночас використання надбань, які можна отримати внаслідок об'єднання аграрних потенціалів країн – членів регіонального інтеграційного угруповання, їх аграрних ринків та завдяки солідарній відповідальності за кінцеві результати на всіх стадіях аграрного співробітництва і спільній матеріальній зацікавленості всіх учасників інтеграційного процесу, гарантуватиме отримання найвищого економічного результату, якого без інтеграції досягти неможливо або ж він не є економічно доцільним.

У процесі дослідження умов адаптації аграрного сектору економіки до європейської моделі сільського розвитку встановлено пріоритетність таких заходів:

- 1) здійснення оцінки власних фінансових можливостей та можливостей доступу до фінансових ресурсів структурних фондів ЄС;
- 2) проведення типізації сільських територій відповідно до стандартів ЄС;
- 3) розробка альтернативних схем організації сільського розвитку; уточнення критеріїв депресивності сільських територій; подолання дефіциту інформації серед селян у галузі сільської політики тощо.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Отже, в результаті прогнозування розвитку експортного потенціалу визначено основні варіанти, які повинні орієнтуватися на освоєння європейського ринку. Водночас досягнення європейських стандартів функціонування аграрного сектору економіки можливе лише за умов визначення базових пріоритетів, що спрямовуватиме процес європейської інтеграції відповідно до посиленої угоди між Україною та ЄС. Ними є:

- 1) удосконалення державних механізмів забезпечення сільського населення суспільними благами як чинника зростання його добробуту;
- 2) найповніша реалізація потенціалу сільськогосподарських формувань усіх організаційно-правових форм;
- 3) гармонізація чинних національних стандартів сільськогосподарської продукції з європейськими та світовими вимогами;
- 4) екологізація аграрного виробництва завдяки впровадженню та використанню екологічних методів господарювання;
- 5) розвиток біоенергетики на основі вітчизняної сировинної бази.

Перспективою подальших наукових досліджень є розробка дорожньої карти реформування аграрного сектору Львівської області в контексті нарощування експортного потенціалу.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Дергачова, В. В., 2006. *Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки в контексті забезпечення економічного зростання: монографія*. Донецьк: Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського.

Зеліско, Н. Б. та Крупа, В. Р., 2013. Чинники формування конкурентних переваг АПК України в контексті інтеграції у світовий економічний простір. *Аграрна економіка*, 6(3–4), с. 49–54.

Зовнішня торгівля Львівської області за 2015 рік, 2016. Львів: Головне управління статистики у Львівській області.

Костирко, І. та Гром'як, Т., 2013. Моделювання сільського розвитку. *Аграрна економіка*, 6(1–2), с. 3–10.

Крушніцька, Г. Б., 2001. *Експортний потенціал регіону та шляхи покращення його використання (на прикладі Чернівецької області)*. Кандидат наук. Київський національний економічний університет.

Мельник, Т., 2008. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз. *Міжнародна економічна політика*, 1–2(8–9), с. 241–271.

Михайлова, Л. І., 2013. Аналіз проблем зовнішньоекономічної діяльності підприємств в процесі прийняття управлінських рішень. *Зб. наук. праць Східноукр. нац. ун-ту імені Володимира Даля*, 3(192), 2, с. 75–79.

Сенишин, О. С., 2014. Прогностична оцінка нарощування експортного потенціалу продовольчого комплексу України. *Науковий вісник Херсон. держ. ун-ту. Сер.: Економічні науки*, 5(1), с. 260–264.

Шелест, Є. О., 2010. Класифікація експортного потенціалу та її роль формування і реалізації експортних можливостей промислових підприємств. *Вісник ТНЕУ*, 3, с. 133–141.

Щодо угод про вільну торгівлю. [online] Доступно: <<http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/trade-agreements>> [Дата звернення 10 листопада 2017].

JEL Q 170

УДК 631.151.6:339.5/334

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

С. Цюлковська, аспірант

Львівський національний аграрний університет

© С. Цюлковська, 2017

Цюлковська С. Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств агробізнесу

Проаналізовано обсяги виробництва, реалізації та експорту сільськогосподарської продукції підприємствами агробізнесу Волинської області, що підтверджує позитивну тенденцію до зростання. Досліджено динаміку зміни кількості підприємств агробізнесу залежно від їхніх розмірів, що показало суттєве скорочення кількості великих та середніх підприємств і водночас збільшення кількості малих, в тому числі й мікропідприємств. Опрацьовано фінансові результати діяльності агропідприємств регіону, що засвідчило зростання кількості прибуткових підприємств та збільшення розміру прибутку на одне підприємство. Розглянуто структуру витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, яка відобразила скорочення витрат на оплату праці та соціальних витрат удвічі, що підкріплено зменшенням кількості працівників удвічі та посиленням інтенсивного типу виробництва. Для підприємств агробізнесу регіону, які формують продуктовий ланцюг, обґрунтовано необхідність посилення зв'язків за горизонтальними та вертикальними напрямками на договірній основі та збільшення їх капіталізації для виходу на зовнішній ринок з одночасним посиленням конкурентних позицій на внутрішньому ринку.

Ключові слова: підприємства агробізнесу, зовнішньоекономічна діяльність, експорт, капіталізація, договірні відносини, сільськогосподарська продукція.

Tsiolkovska S. Development prospects of foreign economic activity of enterprises agribusiness

The volume of production, sales and export of agricultural products by agribusiness enterprises in the Volyn region has been analyzed, which confirms a positive trend towards growth. The dynamics of the change in the number of agribusiness enterprises was studied depending on their size, which showed a significant reduction in large and medium-sized enterprises, and at the same time an increase in small, including and microenterprises. The financial results of the activities of the agro-enterprises of the region were processed, which showed an increase in the number of profitable enterprises and an increase in the profit margin per one enterprise. The structure of costs for agricultural production is considered, which reflects a twofold reduction in labor costs and social expenses, which is supported by a twofold reduction in employees and an intensification of intensive production. The necessity of agribusiness enterprises in the region is substantiated, which form the product chain, strengthen horizontal and vertical links on a contractual basis, and increase their capitalization to enter the foreign market and strengthen competitive positions in the domestic market.

Key words: agribusiness enterprises, foreign trade, export, capitalization, contractual relationships, agricultural products.

Цюлковская С. Перспективы развития внешнеэкономической деятельности предприятий агробизнеса

Проанализированы объемы производства, реализации и экспорта сельскохозяйственной продукции предприятиями агробизнеса Волинской области, что подтверждает положительную тенденцию к росту.